



9 Kasım 2011, Strazburg

CCJE (2011)2 Final

**AVRUPA HÂKİMLERİ DANIŞMA KONSEYİ
(CCJE)**

**CCJE 14 (2011) Sayılı Görüş
“Adalet ve Bilgi Teknolojileri (IT)”**

CCJE tarafından 12. Genel Kurulda kabul edilmiştir
(7-9 Kasım 2011, Strazburg)

A. Giriş

1. 2011 yılında Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyine (CCJE) adli işlemlerde elektronik ortama geçilmesine ilişkin Bakanlar Komitesine sunmak üzere bir Görüş hazırlama görevi verilmiştir. CCJE bünyesinde yapılan görüşmelerde, “Adalet ve Bilgi Teknolojileri” başlığının bu görüşün konusunu önceki başlıktan daha kapsamlı ve daha anlaşılır bir şekilde yansıttığı sonucuna varılmıştır. Bu sebepten ötürü, bu Görüş için bu yeni başlık seçilmiştir.
2. Bu Görüş; CCJE’nin daha önceki görüşleri ve Hâkimler Magna Carta’sının yanı sıra adli işlemlerde elektronik ortama geçilmesine ilişkin CCJE’nin anketine üye devletlerce verilen yanıtlar ve uzman Dory Reiling (Hollanda) tarafından hazırlanan ön rapor temel alınarak hazırlanmıştır.
3. Bu Görüş’ü hazırlarken CCJE, Avrupa Konseyinin ilgili belgelerini dikkate almıştır: özellikle 1981 tarihli Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi ve Avrupa Adalet Etkinliği Komisyonu (CEPEJ) tarafından hazırlanan “Avrupa Yargı Sistemleri” Raporu (2010 Basımı) (özellikle mahkemelerde Bilgi ve İletişim Teknolojilerine ilişkin Bölüm 5.3). Buna ek olarak CCJE; Avrupa Birliği Avrupa Adalet Stratejisi ve Avrupa Birliği Veri Koruma Yönergesi, Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin, kişisel verilerin işlenmesi ve bu verilerin serbest dolaşımıyla ilgili olarak bireylerin korunması hakkındaki 95/46/EC sayılı Yönergesi gibi diğer uluslararası belgeleri de göz önünde bulundurmıştır.

B. Görüşün kapsamı ve genel prensipler

4. Bu Görüş, mahkemelerde modern bilgi ve iletişim teknolojilerinin (IT) kullanımıyla ilgilidir. Özellikle, IT’nin yargı ve adli işlemler üzerindeki etkilerine ve bu alanda sunduğu fırsatlara değinmektedir. Ayrıca, adalete erişim, hukuk devleti, hâkimlerin ve yargının bağımsızlığı, mahkemelerin işleyişi ve tarafların hakları ve görevleri gibi konuları ele almaktadır. Esas itibarıyla IT’nin teknik yönleriyle ilgilenmemektedir.
5. IT; adaletin işleyişini iyileştirmek, vatandaşların mahkemelere erişimini kolaylaştırmak ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. maddesinde öngörülen teminatları – adalete erişim, hâkimlerin tarafsızlığı ve bağımsızlığı, hakkaniyete uygun ve makul sürede yargılanma – sağlamlaştırmak için bir araç olmalıdır.
6. Avrupa mahkemelerinde IT’nin uygulanması adaletin insani ve sembolik yönlerini tehlikeye atmamalıdır¹. Eğer adalet vatandaşlar tarafından gerçek ve temel işlevini yitirmiş ve teknik yönü ağır basan bir şey olarak algılanırsa, insani niteliğinden uzaklaşma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir. Adalet, her şeyden önce insanlarla ve onların anlaşmazlıklarıyla ilgilendiği için insancıldır ve öyle kalmalıdır. Buna en iyi örnek olarak, davadaki tarafların ve onların tanıklarının hal ve hareketlerinin davayı gören hâkim tarafından mahkemede değerlendirilmesi verilebilir.

¹ Sembolizm ve adalet arasındaki ilişkiler ve çağdaş demokrasilerde sıkça görülen yargı sürecinin kuralılaşdırılması riskleriyle ilgili olarak bkz. A. Garapon, “*Bien juger – Essai sur le rituel judiciaire*” (Odile Jacob, Paris, 2001), ekte de geniş bir bibliyografya bulunmaktadır.

7. Hâkimlerin Magna Carta'sı, uyuşmazlık çözüm yollarına hızlı, etkili ve düşük maliyetli bir erişim konusunda hâkimlere ortak bir sorumluluk yüklemektedir. Hâkimler, IT'nin avantajlarını ve dezavantajlarını tanımlamalı ve adaletin düzgün işleyişiyle ilgili riskleri belirleyip ortadan kaldırmalıdır. IT, tarafların muhakeme usullerine ilişkin haklarını azaltmamalıdır. Hâkimler, tarafların haklarının korunmasını sağlamakla yükümlü olduklarından bu risklerin farkında olmalıdırlar.
8. Hâkimler, özellikle belgelere erişimin ve/veya işlemlerin elektronik yollarla yapılması istendiğinde ya da kararlaştırıldığında IT'nin etkilerini değerlendirme çalışmalarına dâhil olmalıdırlar. IT, hâkimlerin yasaları tarafsız ve bağımsız bir şekilde uygulamasını engellememelidir.
9. Tüm bireylerin IT'ye erişimi yoktur. O nedenle, hâlihazırdaki geleneksel adalete erişim olanakları yok edilmemelidir. Mahkemelerdeki yardım masaları ve diğer destek şekilleri IT'nin adaleti "herkes için erişilebilir" hale getirdiği şeklindeki yanlış argüman sebebiyle kaldırılmamalıdır. Bu, savunmasız kişilerin korunmasıyla ilgili önemli bir husustur.
10. IT kullanımı, yeni teknolojilere erişimi olmayanlar için usul teminatlarını azaltmamalıdır. Devletler, böyle bir erişimden yoksun olan taraflara bu alanda özel destek verilmesini sağlamalıdır.
11. IT teknolojisinin adaletin işleyişinde oynadığı önemli rol göz önünde bulundurulduğunda, IT'nin işleyişinde yaşanan zorlukların adli sistemin karar almasını ve uygun adli muameleleri yapmasını engellemesinin – kısa bir süre için olsa bile – önüne geçmek özellikle önemlidir. IT sistemi bakımda olduğunda ya da teknik bir arıza oluştuğunda – mahkemelerin faaliyetleri üzerindeki olası olumsuz etkilerini engellemek için –, uygun alternatifler her zaman hazır olmalıdır.
12. Yasa teklifleri, bu kapsamda ortaya çıkacak davaların IT sisteminde işlenmesinin sonuçları açısından önceden özenle değerlendirilmelidir. CCJE, bu yasaların, ancak IT sistemleri yeni gerekliliklere uygun hale getirildikten ve mahkeme personeli uygun bir şekilde eğitildikten sonra yürürlüğe girmesini önermektedir.
13. Adli işlemlerde IT kullanımı, uluslararası düzeyde ve Avrupa düzeyinde yargı kurumları arasındaki işbirliği alanında özellikle önemlidir ve şu hususlarda faydalı olabilir: istinabe talebiyle diğer adli işbirliği taleplerinin iletilmesi, üye devletlerdeki yasal belgelerin sunulması ve tebliğ edilmesi, sınır ötesi ifade alınması (video-konferans). CCJE, üye devletlere kendi ulusal IT sistemlerine karşılıklı erişim metotları geliştirmelerini ve bu sistemleri birbiriyle uyumlu hale getirmelerini önermektedir. Böylece bu sistemler, bir engel teşkil etmeleri şöyle dursun, farklı ülkelerin hâkimleri arasındaki işbirliğini güçlendirecektir.
14. CCJE, kimi devletlerin AB tüzüğü çerçevesinde öngördüğü çözümleri takdir etmektedir: bir ülkede ikamet eden kişilere karşı bir başka ülkeden internet yoluyla hukuk davası açmak ve uluslararası işbirliği bağlamında video konferans yapmak gibi.

15. IT kullanımı, adalete erişimi kolaylaştırırken adaletin etkililiğini ve şeffaflığını da artırır. Ancak bu, büyük mali yatırımlar gerektirir. Bu yüzden, CCJE'nin adalete erişimin IT yoluyla iyileştirilmesi önerisi, devletlerin bu amaca yönelik olarak adalet sistemine yeterli mali ödenekler ayırmaları gerektiği anlamına gelmektedir.
16. Dava kayıtlarında, bireysel dava dosyalarında, hazırlık notları ve taslaklarında, yargı kararlarında, adli sürecin ve mahkeme idaresinin değerlendirilmesine ilişkin istatistiklerde yer alan veriler ve bilgiler uygun seviyedeki veri güvenliğiyle idare edilmelidir. Mahkemelerde bilgiye erişim, işlerini tamamlamak için bu bilgilere ihtiyaç duyanlarla sınırlı olmalıdır.
17. Mahkemelere taşınan davaların niteliği göz önünde bulundurulduğunda, bazı yargı kararlarının internet ortamında bulunması bireylerin özel hayatın gizliliği hakkını ve firmaların çıkarlarını tehlikeye atabilir. Bu sebeple mahkemeler ve yargı sistemleri, verilerin ilgili yasalar gereğince korunmasına yönelik uygun tedbirlerin alınmasını sağlamalıdır.
18. CCJE, IT'nin, mahkemeler ile medya arasındaki iletişimi iyileştirmeye yönelik bir araç olarak geliştirilmesini teşvik etmektedir: örneğin, medyanın yargı kararlarına daha kolay erişimini sağlamak ve gelecek duruşmaları bildirmek hususunda.

C. IT ve adalete erişim

19. Davayla ilgili eksiksiz, doğru ve güncel bilgiler Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. maddesinde belirtilen adalete erişimin temel bir teminatıdır. Bu yüzden hâkimler mahkeme işlemlerine dâhil olan her bir kişinin doğru bilgiye ulaştığından emin olmak zorundadır. Bu bilgiler, genel olarak mahkemeye başvurmak için gerekli detayları ve koşulları içermelidir. Bu tür tedbirler, vazgeçilmez olan silahların eşitliği ilkesini garanti altına almak için gereklidir.
20. Hiçbir durumda adaletin kullanıcıyla olan bağlantısı kesilemez ve IT'nin gelişimi mahkemelerin kaldırılması için bir gerekçe oluşturamaz.
21. IT; yargı sistemi, bu sistemin faaliyetleri, içtihat, dava masrafları ve alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri gibi konularda mahkeme kullanıcılarına bilgi sağlamak için yeni fırsatlar yaratır. CCJE, 6 sayılı Görüş'ünde (12. paragraf ve takip eden paragraflarda) halka duyurulması gerektiği sonucuna vardığı bu bilgilerin halka iletilmesi için internetin ve diğer yeni teknolojilerin yargı sistemleri tarafından geniş ölçüde kullanılmasını önermektedir.
22. IT, mahkemelerin rolünü desteklemek için değerli bir araçtır. Aynı şekilde IT, mahkemelerin ilgili kişilere genel anlamda adli işlemler hakkında detaylı bilgi sağlama imkânlarını da geliştirebilir. Bu yüzden CCJE, mahkemelerin kullanışlı elektronik bilgi servislerini hizmete koymalarını önermektedir.

23. IT, kullanıcıların internet üzerinden dava açmalarını (e-başvuru) mümkün kılmaktadır. CCJE, bu uygulamanın daha da geliştirilmesini desteklemektedir².
24. CCJE; içtihatların ya da en azından önemli kararların i) ücretsiz, ii) kolayca erişilebilir ve iii) kişisel verilerin korunması ilkesi gözetilecek şekilde yargı sistemleri tarafından internet ortamına konulması gerektiğini düşünmektedir. CCJE, yabancı içtihatlarla erişimi kolaylaştıracak uluslararası içtihat tanımlayıcılarını (Avrupa Birliği İçtihat Tanımlayıcısı ECLI gibi) uygulamaya koymaya yönelik girişimleri takdirle karşılamaktadır³.

D. Mahkeme sürecinde IT

25. IT; davaların daha etkili, şeffaf ve güvenli bir şekilde değerlendirilmesi için fırsatlar sunar.
26. Bilişim teknolojisi, hem dosyaların mantığa uygun bir şekilde düzenlenmesi hem de davaların kaydının tutulması ve izlenmesi konusunda mahkemelere yardımcı olur. Böylece, birçok dosya ve birbiriyle bağlantılı dava daha güvenli koşullarda ele alınabilir, yargı kararları ya da emirlerinin yazılmasıyla ilgili modeller tasarlanabilir ve her bir ihtilaf türü için çok kriterli istatistikler yayımlanabilir.
27. Bilişim teknolojisi; yargı kararlarına, yasalara, benzer hukuk sorunlarına ilişkin çalışmalara, bir mahkemenin daha önceki kararlarına ilişkin hukuki yorumlara ve hâkimler arasındaki diğer bilgi paylaşım biçimlerine bağlantılar içeren veri tabanları sayesinde hâkimin işinin kalitesini de geliştirebilir. Piyasadaki en gelişmiş ve en eksiksiz bilgi sistemleri, yargı sürecindeki diğer aktörlerin (savunma avukatları, uzmanlar, vb.) kullanımına açık olan tüm yasal bilgileri doğrulamak durumunda olan hâkimlerin hizmetine ücretsiz olarak konulmalıdır. Yargı kararlarına ilişkin yardımcı programlar, karar verirken hâkimlerin işini kolaylaştırmaya yönelik ek bir destek olarak tasarlanmalı ve görülmelidir, bir kısıtlama olarak değil.
28. Bununla birlikte IT kullanımı; usullere ilişkin teminatları azaltmamalı (veya mahkemenin oluşumunu etkilememeli) ve hâkim huzurunda vicahi yargılanma, orijinal delil temini, tanıkları ya da bilirkişileri duruşmaya çağırma ve faydalı olabileceğini düşündüğü her türlü belgeyi sunma ya da savunmayı yapma hakkından kullanıcıyı hiçbir şekilde mahrum bırakmamalıdır. Buna ek olarak IT kullanımı, zorunlu duruşmalara ve yasa tarafından öngörülen diğer önemli formalitelerin icrasına hâkimler için engel getirmemelidir. Hâkimler ise, tarafların mahkeme huzuruna çıkmasına karar verme, orijinal belgelerin ibraz edilmesini ve tanıkların dinlenmesini isteme yetkisine her zaman sahip olmalıdır. Güvenlik gereklilikleri bu imkânlarla bir engel teşkil etmemelidir.
29. IT kullanımı, belge değiş tokuşunu kolaylaştırır. Taraflar ve onların temsilcileri, mahkeme huzurunda dâhil oldukları davalar hakkındaki bilgilere erişebilirler. Böylece, internet ortamındaki dava geçmişine erişerek davalarının ilerleyişini takip edebilirler.

² Bkz. örneğin 12.12.2006 tarihli 1896/2996 sayılı Tüzük (EC) (Avrupa Ödeme Emrine ilişkin) ve 21.04.2004 tarihli 805/2004 sayılı Tüzük (itirazsız alacaklar için Avrupa İcra Emrine ilişkin).

³ Bkz. AB Resmi Gazete C127, 29.04.2011, sayfa 1: Avrupa İctihadı Tanımlayıcısı (ECLI) ve içtihat için minimum tekdüze üst veri serisi hazırlanması konusunda çağrıda bulunan Konseyin sonuçları.

30. Video konferans, gelişmiş güvenlik koşullarında tanıkların ve bilirkişilerin uzaktan dinlenerek duruşmaların yapılmasını kolaylaştırabilir. Fakat bu durumda bir tarafın, bir tanığın ya da bir bilirkişinin sözlerinin ve tepkilerinin hâkim tarafından daha dolaylı ya da muğlak bir biçimde anlaşılması dezavantajı bulunmaktadır. Video konferansın ve bu gibi yollarla sunulan delillerin savunmanın teminatlarına zarar vermemesine özenle dikkat edilmelidir.
31. IT'nin işlevi, davanın esası konusunda bireysel bir karar almaya yönelik usul işlemlerini ikame etmek ya da basitleştirmekle sınırlı kalmalıdır. Yeni teknolojiler; davayla ilgili delilleri dinleme ve değerlendirme, hangi kanunun uygulanacağını belirleme ve yasanın öngördüklerinden başka hiç bir kısıtlama olmadan karar verme konusunda hâkimin yerini tutamaz.

E. IT yönetimi

32. IT, davanın her aşamasında hâkimlerin bağımsızlığını tehlikeye atmak için değil güçlendirmek için kullanılmalıdır. Hâkimler hem bireysel ve kurumsal bağımsızlıklarını hem de tarafsızlıklarını korumada önemli bir rol oynadıkları için bu alanlarda sonuçları olan kararlara dâhil olmalıdırlar.
33. IT sayesinde bilgiye erişim, hâkimlerin görevlerini daha özerk bir şekilde yerine getirmelerine katkıda bulunur.
34. Teknolojiye ve teknolojiyi kontrol edenlere aşırı bağımlılık, adalet açısından bir risk teşkil edebilir. Teknolojinin yargı sürecine ve hâkimin işinin tüm yönlerine uygun olması gerekir. Hâkimler, sırf verimlilik gibi saiklerle teknolojinin ve teknolojiyi kontrol edenlerin emirlerine maruz kalmamalıdır. Ayrıca teknolojinin davaların türü ve karmaşıklık seviyesine de uygun hale getirilmesi gerekir.
35. CCJE'ye göre, kararların biçim veya içeriğine ilişkin talimat, taslak ya da diğer öneriler, yargı sürecinde kullanılacak IT sistemlerinin yapısıyla ilgili ihtiyaçlar bahane edilerek bir başka merci tarafından hâkimlere gönderilmemelidir; aksine, bu yapı esnek olmalı ve adli uygulamalarla içtihatlarla uyum gösterebilmelidir.
36. Teknolojiyi geliştirenler ile yargı sürecinden sorumlu olanlar arasında diyalog kurulması kesinlikle gereklidir. IT'nin idaresi, Yargı Kurulunun ya da bir başka eşdeğer bağımsız kurumun yetkisinde olmalıdır. IT'nin idaresinden kimin sorumlu olduğuna bakılmaksızın, hâkimlerin geniş manada IT hakkında karar alma sürecine aktif olarak katılmalarının sağlanması gerekmektedir.
37. Davaların nasıl idare edileceği ve büro işlerinin nasıl düzenleneceğiyle ilgili karar verme konusunda hâkimler belli bir esnekliğe sahip olmalıdır. Dava idare sistemi bu esnekliği sınırlamamalıdır.
38. Hâkimlerin ve mahkeme çalışanlarının hem görev öncesi hem hizmet içi IT eğitimi hakkı ve görevi bulunmaktadır. Böylece, IT sistemlerini tam ve uygun bir şekilde kullanabilirler.

39. IT, davaların dağıtımında şeffaflığı ve nesnelliği güçlendirmek ve dava idaresini geliştirmek için önemli bir araç olabilir; hâkimlerin ve mahkemelerin değerlendirilmesi konusunda da bir rol oynayabilir. Fakat bir hâkimin işi incelenirken, sırf IT sistemlerinden toplanan veriler esas alınmamalıdır. İstatistiki veriler, Yargı Kurulu ya da bir başka eşdeğer bağımsız kurul tarafından değerlendirilmelidir⁴.
40. IT'yi idare etmek ve geliştirmek herhangi bir kuruluş için bir zorluk teşkil eder. Yargı sistemleri için, idari yapıları açısından yeni ve büyük bir zorluktur. Bilgi teknolojisinin idaresi, kurumsal bağımsızlığı geliştirmek için bir fırsattır.
41. Mahkemelerin performansını, adaletin ve vatandaşlara sunulan hizmetin kalitesini iyileştirmesine sağladığı katkıya göre IT'nin finanse edilmesi gerekir.

F. Sonuçlar – Öneriler

- i. CCJE, IT'yi adaletin işleyişini iyileştirmek için bir araç olarak görmektedir.
- ii. IT; adalete erişimin, dava idaresinin ve adalet sisteminin değerlendirilmesinin iyileştirilmesine katkıda bulunabilir.
- iii. IT; medyanın ve kamunun yanı sıra hâkimlere, avukatlara ve adalet sistemindeki diğer müdahillere bilgi sağlanmasında merkezi bir rol oynar.
- iv. IT, hâkimlerin ve diğer kullanıcıların ihtiyaçlarına uygun hale getirilmelidir; teminatları ve usule ilişkin hakları – hâkim huzurunda adil yargılanma gibi – ihlal etmemelidir.
- v. Yargı sisteminde IT'nin kurulması ve geliştirilmesiyle ilgili tüm kararlara hâkimlerin dâhil olması gerekir.
- vi. IT imkânlarını kullanamayan tüm bireylerin ihtiyaçlarına da kulak verilmelidir.
- vii. Hâkimler; tarafların mahkeme huzuruna çıkmasına karar verme, orijinal belgelerin ibraz edilmesini ve tanıkların dinlenmesini isteme yetkisine her zaman sahip olmalıdır.
- viii. CCJE, demokratik bir devlette hukukun üstünlüğünü garanti altına almada yargının rolünü desteklemek için IT'nin tüm yönlerinin kullanılmasını teşvik etmektedir.
- ix. IT, hâkimin yetkilerine müdahale etmemeli ve Sözleşmede yer alan temel prensipleri tehlikeye atmamalıdır.

⁴ Ayrıca bkz. CCJE 1 (2001) sayılı Görüş, 9. madde; CCJE 10 (2007) sayılı Görüş ve CCJE 11(2008) sayılı Görüş.